

LEONARDO DA VINCI

Leonardo da Vinci, italijanski renesančni arhitekt, izumitelj, inženir, kipar in slikar,
* 15. april 1452, Vinci, Toskana, Italija, † 2. maj 1519, Cloux, Francija.

Leonardo da Vinci:

Zaradi vsestranske nadarjenosti ga opisujejo kot genija. Znan je po svojih slikarskih mojstrovinah, kot so Zadnja večerja in Mona Lisa, obenem pa tudi po številnih izumih, ki so bili pred svojim časom, a jih za časa življenja ni objavil. Poleg tega je tvorno prispeval k raziskavam na področjih anatomije, astronomije in gradbeništva.

Življenje:

Leonardo se je rodil v vasi Anciano blizu Vincija v Toskani (današnja Italija). Njegov oče, Ser Piero da Vinci, je bil zemljiški posestnik in rokodelc, mati Caterina pa kmečko dekle. Po drugih virih naj bi bila Caterina tudi Pierova sužnja bližnjevzhodnega izvora, kar pa ni potrjeno. Leonardo je živel, preden se je v Evropi uveljavilo današnje poimenovanje oseb z imeni in priimki. Njegovo polno ime je bilo zategadelj »Leonardo di ser Piero da Vinci« (v prevodu »Leonardo, sin Piera iz Vincija«), na svoja dela pa se je podpisoval preprosto »Leonardo« ali »Io, Leonardo« (v prevodu »jaz, Leonardo«). Očetovega imena najverjetneje ni uporabljal, ker je bil nezakonski otrok. Na njegova dela se tudi danes večinoma sklicujejo kot na »Leonardova« in ne »da Vincijeva«.

Leonardo je odraščal ob očetu v Firencah. Vse življenje je bil vegetarijanec. Leta 1466 je postal vajenec pri slikarju Andrei del Verrocchio, prijatelju njegovega očeta, pri 14 letih, saj je kazal očitno nadarjenost že kot otrok. Kasneje je odprl tudi lastno slikarsko delavnico in njegovi vajenci so razširili tudi kar danes imenujemo Leonardizem (Leonardism-ang.), ki je nadaljevalo Leonardovo načelo, da v naravi ni ostrih obrob.

Od leta 1482 do 1499 je delal za milanskega vojvodo Ludovica Sforzo in imel v Milanu lastno delavnico z vajenci. Sedemnajst ton bron, namenjenih za Leonardov kip »Gran Cavallo«, je bilo leta 1495 pretopljeno v orožje za vojvodo in obrambo Milana pred francoskimi silami pod vodstvom Karla VIII.

Umetnost

Leonardo je svojo življenjsko pot kot umetnik začel okoli leta 1466, ko ga je njegov oče zaradi očitne nadarjenosti dal v Verrocchievo delavnico. Verrocchieva (njegovo pravo ime je Andrea di Dione) posebnost so bile perspektive, na katere so se umetniki šele začeli navajati, Leonardo pa je kmalu mojstroval vsem izzivom te tehnike. Ni potreboval veliko časa, da je celo prekosil Verrocchia. Legenda pravi, da je Verrocchio v jezi, ker ga je mladenič prekosil v slikanju, zatrdil, da ne bo nikoli več slikal. (To morda celo drži, saj je del, ki jih lahko pripišemo Verrocchio po sodelovanju s svojim učencem, malo.)

Renesančna Italija je bila stoletja oddaljena od današnje kulture fotografij in filmov, vendar je Leonardo vselej pojmoval slikanje kot nekakšen univerzalen jezik. S perspektivo in drugimi realističnimi elementi je Leonardo poskusil ustvariti zanesljivo interpretacijo življenja. V kulturi, do sedaj prevladovana od visoko figurativnega in popolnoma nenavadnega religijskega slikanja, je bila Leonardova želja stvari slikati realistično. Ta stil je postal standard za slikarje, ki so sledili v 16. stoletju.

Da Vinci je šel mimo svojih učenj tako, da je naredil znanstveno študijo o svetlobi in senci v naravi. Ugotovil je, da stvari niso sestavljene iz obrob, ampak so tridimenzionalna telesa določena od svetlobe in sence. Poznana kot »chiaroscuro«, je ta tehnika dajala njegovim slikam mehko, življenjsko kakovost, ob kateri se starejše slike zdijo karikirane in sploščene. Ugotovil je tudi, da se nadrobnost in barva spreminjata glede na oddaljenost predmeta. To tehniko, v italijanščini imenovano »sfumato«, so sicer iznašli flamski in nato beneški slikarji, v Leonardovih rokah pa je postala posebno »orodje« za uprizoritev atmosfere in globine. Za izpopolnjevanje svoje tehnike se je Leonardo ukvarjal z znanostjo. Njegovo proučevanje narave ter anatomije sta jasno razvidna iz njegovih slik; te so namreč zelo realistične, figure na njih pa zelo natančno upodobljene. Bil je prvi umetnik, ki je proučil telesna razmerja moških, žensk in otrok in jih uporabil za določitev »idealnega« človeškega lika.

Leonardo je verjel, da mora umetnik poznati ne le pravila perspektive, ampak vse zakone narave. Verjel je, da je oko popoln instrument za učenje vseh teh zakonov, umetnik pa popoln človek, ki zmore vse to naslikati.

Za razliko od svojih sodobnikov (denimo Michelangela), Leonardo ni pretiraval z mišičastimi telesi. V začetku je takšen slog slikanja, ki se je razvil po nekaterih delavnicah (predvsem v Firencah), pravzaprav močno zavračal. Ko pa je leta 1503 dobil naročilo za poslikavo v Palazzo Vecchio (Firence), je bil prisiljen sodelovati s precej mlajšim Michelangelom, in Leonardo ga je hote ali ne občudoval. Ohranile so se njegove študije narejene po Michelangelovem Davidu in še kar nekaj poskusov risanja z močno poudarjeno mišično strukturo. Vendar se je njegovo poznanje človeške anatomije izkazalo za pregloboko, da bi se lahko pri tej starosti pričel ukvarjati z nečim kar nekateri označujejo že kot karikaturu.

Znanost in tehnika

Morda še prepričljivejše od njegovega umetniškega delovanja so njegove študije o znanosti in tehniki. Zapisoval jih je v zvezke in obsegajo okoli 13.000 strani zapiskov in risb, ki združujejo umetnost z znanostjo. Kot levičar je vse življenje uporabljal zrcalno pisanje (kar je razložljivo z dejstvom, da je pero lažje vleči kot potiskati; pri zrcalnem pisanju levoročni pisec vleče pero od desne proti levi).

Njegov pristop k znanosti je bil opisen — pojav je skušal razumeti tako, da ga je opisal in izrisal do najmanjše podrobnosti, poskusov ali teorijskih razlag pa ni poudarjal. Vse življenje je načrtoval veliko enciklopedijo z natančnimi risbami vsega. Ker ni imel formalne izobrazbe v latinščini in matematiki, so ga znanstveni sodobniki pretežno prezirali.

Udeleževal se je avtopsij in izdelal številne izjemno podrobne anatomske risbe ter načrtoval obsežno delo o človeški in primerjalni anatomiji. Okoli leta 1490 je v svoji skicirki izdelal študijo o kanonu proporcev, kot jih opisujejo tedaj nedavno ponovno odkriti zapisi rimskega arhitekta Vitruvija. Študija, imenovana »Razmerja človeškega telesa po Vitruviju«, je eno njegovih najbolj znanih del. Vitruvijusovo načelo proporcij človeškega telesa so pogosto omenjene v renesanci in tudi kasneje. Da bi dokazal, da Vitruvijuve roke in noge ne morejo doseči roba kocke, je nek kasnejši umetnik to celo poskušal narisati in je nato komentiral.

Preučevanje človeške anatomije ga je vodilo k zasnovi prvega zabeleženega robota v zgodovini. Načrt, pozneje imenovan Leonardov robot, je bil verjetno napravljen okoli leta 1495, ponovno odkrit pa šele v 1950. letih. Ni znano, ali je po načrtih kdo poskušal izdelati delujočo napravo.

Očaran nad letenjem je namenil veliko pozornost preučevanju leta ptičev ter izdelal več načrtov za letalne stroje, med njimi za helikopter za štiri osebe (ki ne bi mogel delovati, ker bi se zaradi ohranitve vrtilne količine vrtel okoli svoje osi) ter lahko jadralno letalo, ki bi lahko letelo. 3. januarja 1496 je opravil neuspešen preizkus letalne naprave lastne konstrukcije.

Leta 1502 je Leonardo za turškega sultana Bajazida II. izdelal načrt za 240 m dolg most, ki bi v enem loku prečkal ožino Zlati rog v Istanbulu. Načrt ni bil nikoli izveden, leta 2001 pa so po istih načrtih izdelali mnogo manjši lesen nadhod nad cesto E-18 pri kraju Ås na Norveškem.

Njegovi zapiski vsebujejo tudi številne izume na vojaškem področju: mednje prištevamo strojnico, oklepljen tank na človeški ali konjski pogon, kasetne bombe itd. V poznejših letih je sicer zavzel stališče, da je vojna najslabša od človekovih dejavnosti. Drugi izumi vključujejo kroglični ležaj, podmornico, napravo z zobniki, ki so jo tolmačili kot prvo mehanično računalno, ter avtomobil na vzmetni pogon. V letih, ki jih je preživel v Vatikanu, je načrtoval široko uporabo sončne energije, tako da bi z vboklimi zrcali segreval vodo. Izumi tudi namakalni sistem za lombardsko planoto.

V astronomiji je Leonardo verjel, da Sonce in Luna krožita okrog Zemlje, ter da Luna odbija Sončevo svetlobo zato, ker je prekrita z vodo.

Leonardo svojih zapiskov ni objavljajl ali kakorkoli drugače izmenjeval zamisli s sodobniki, zato niso neposredno vplivali na razvoj znanosti in tehnike, ampak so do 19. stoletja ostali nepoznani. Zaradi tega L. Sprague de Camp v svoji knjigi »The Ancient Engineers« Leonarda ne obravnava kot prvega sodobnega inženirja, ampak kot zadnjega stare dobe, saj se je šele po njegovem času začela praksa razširjanja in objavljanja znanstvenih odkritij.

Zadnji Leonardov zvezek, ki je zamenjal lastnika, je Codex Leicester, ki ga je novembra 1994 za 31,8 milijona dolarjev kupil ameriški multimilijarder Bill Gates.